

Energiavaesus

Nr 9

09.10.2023

Küttehooaja alguses liiguvad inimeste mõtted ikka toasoojale ja sellega kaasnevatele kuludele – kas talv tuleb külm, palju kulub majapidamises ahjupuid, mis maksab elekter energiabörsil ja millise tüki see kõik pere eelarvest hammustab. Selles valguses on asjakohane vaadelda energiavaesuse teemat, mis ka terves euroliidus aina enam tähelepanu kogub. Lisaks kodusele energiavaesusele heidab teemaleht põgusa pilgu ka transpordi energiavaesusele, mis annab ehk uue vaatenurga kavandatavatele maksudele ning ühistranspordi ümberkorraldamisele.

Mis on energiavaesus?

Energiavaesus on kombinatsioon kodusest energiavaesusest (*domestic energy poverty*) ja transpordi energiavaesusest (*transport energy poverty*) ning väljendub inimeste võimetuses katta enda eluks vajalikke energiakulusid.

Kodune energiavaesus

Kodust energiavaesust ¹ võib mõista kui olukorda, kus leibkond ei suuda rahuldada enda majapidamise energiavajadust või tasuda kodu energiatarbimise eest.

Nt 2022. aastal ei suutnud enam kui 41 miljonit eurooplast (9,3% elanikkonnast) oma kodu piisavalt soojas hoida.²

Kodune energiavaesus on kombinatsioon kolmest tegurist:

- madal sissetulek;
- kõrged energiakulud (sh kõrged energiahinnad ja suur tarbimine);
- kliimaatilised tingimused (külmad talved ja palavad suved);
- hoonete madal energiatõhusus.

Energiavaesus mõjutab negatiivselt inimeste tervist, heaolu, sotsiaalset kaasatust ja elukvaliteeti. Energiavaesuse käes kannatavad inimesed peavad taluma igapäevast ebamugavust ning antisanitaarseid tingimusi nagu ebasobiv ruumide sisetemperatuur (kas liiga külm või liiga palav), ebapiisav õhukvaliteet ning kokkupuuted ebatervislike bioloogiliste organismide või keemiliste ühenditega. See omakorda võib viia madalama produktiivsuse, terviseprobleemide ning isegi kõrgema suremuseni (ülekuumenemisest või kroonilistest haigustest tingitud suremuse kasv). Energiavaesust taluvad inimesed kannatavad samuti märkimisväärse psühholoogilise surve käes, olles võimetud tasuma neile esitatud arveid.³

¹ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4a440cf0-b5f5-11ea-bb7a-01aa75ed71a1/language-en>

² https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_MDES01/default/table?lang=en

³ [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733583/EPRS_BRI\(2022\)733583_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733583/EPRS_BRI(2022)733583_EN.pdf)

Tuleb silmas pidada, et hoones kõlbliku elukeskkonna hoidmiseks on küttekulude kõrval olulisel kohal ka ruumide jahutamiseks tehtavad kulutused ning Euroopas on olemas piirkondi, kus hooajaliselt tuleb teha märkimisväärsed kulutusi mõlemale.

Transpordi energiavaesus

Transpordi energiavaesus väljendub selles, kui leibkonnad ei ole võimelised sooritama enda igapäevaseid sõite või kui jäädakse hätta transpordikulude katmisel.

Transpordi energiavaesust põhjustavad:⁴

- madal sissetulek;
- kõrged mootorikütuse (või sõidukite eksploatatsiooni) hinnad;
- läbitavad vahemaad;
- kallid ja/või kättesaamatu ühistransport;
- sõidukite madal energiatõhusus.

Euroopa energiavaesusindeks

Euroopa energiavaesusindeks (*European Energy Poverty Index (EEPI)*) on komposiitindeks, mis hindab ja reastab Euroopa Liidu riigid nii koduse kui ka transpordi energiavaesuse alusel. Mida kõrgem on indeksi väärtus, seda madalam on energiavaesus ja parem liikmesriigi elanike kodune energiaga toimetulek ja transpordivõimekus.

Eesti energiavaesusindeks on 28 Euroopa Liidu liikmesriigi seas 23. kohal indeksi väärtusega 48,65 punkti maksimaalse Rootsi 86,34 punkti kõrval (vt tabel). Koduse energiavaesuse poolest paikneb Eesti tabelis 18. kohal (indeksi väärtus 58,02 punkti vs Rootsi maksimaalne 95,41 punkti) ning transpordi energiavaesuse poolest on Eesti Euroopa Liidus 23. kohal (indeksi väärtus 40,8 punkti vs Luksemburgi maksimaalne 87,19 punkti).

Tabel. Energiavaesusindeksi väärtused Euroopa Liidu riikides (2018. aasta seisuga)⁵

	Euroopa energiavaesusindeks		Kodune energiavaesusindeks		Transpordi energiavaesusindeks	
riik	koht	indeks	koht	indeks	koht	indeks
Rootsi	1	86,34	1	95,41	7	78,13
Luksemburg	2	83,97	5	80,88	1	87,19
Austria	3	79,58	4	81,21	8	77,99
Taani	4	78,94	3	81,88	13	76,10
Holland	5	77,25	8	78,09	12	76,42
Prantsusmaa	6	75,35	10	73,33	11	77,43
Suurbritannia	7	74,98	6	80,54	16	69,79
Belgia	8	73,26	11	67,62	5	79,37
Saksamaa	9	72,32	9	75,77	18	69,02
Hispaania	10	71,80	12	64,67	4	79,72
Tšehhi	11	68,99	15	60,21	6	79,05
Poola	12	64,45	14	61,01	19	68,08
Rumeenia	13	62,40	13	64,23	20	60,63
Küpros	14	62,27	21	46,23	2	83,90
Sloveenia	15	62,05	20	51,34	14	74,99
Leedu	16	57,42	23	42,37	10	77,82

⁴ https://www.openexp.eu/sites/default/files/publication/files/european_energy_poverty_index-eeepi_en.pdf

⁵ https://www.openexp.eu/sites/default/files/publication/files/european_energy_poverty_index-eeepi_en.pdf

Horvaatia	17	57,19	16	58,79	21	55,64
Kreeka	18	56,70	22	43,69	15	73,58
Iirimaa	19	55,86	7	79,29	25	39,35
Portugal	20	53,42	25	36,67	9	77,83
Läti	21	52,55	24	40,01	17	69,03
Itaalia	22	52,09	19	52,10	22	52,08
Eesti	23	48,65	18	58,02	23	40,80
Slovakkia	24	26,33	26	8,35	3	83,04
Soome	25	18,38	2	85,56	27	3,95
Malta	26	15,56	17	58,56	26	4,13
Bulgaaria	27	5,30	28	0,71	24	39,55
Ungari	28	4,57	27	6,19	28	3,38

Nagu tabelist nähtub, erinevad riikidele antud hinnangud koduse ja transpordi energiavaesuse osas, kuid valitseb trend, et kõrge koondindeksi korral on mõlemad alamindeksid samuti pigem kõrged ja madala koondindeksi korral on ka mõlemad alamindeksid madalad. Trendis on aga kaks silmatorkavat erandit – Soome (madal kodune energiavaesus, 2. koht tabelis, ja kõrge transpordienergia vaesus, 27. koht tabelis) ja Slovakkia (kõrge kodune energiavaesus ja madal transpordienergia vaesus, vastavalt 26. ja 3. koht liikmesriikide seas).

Ilmselt on Soome olukord selgitatav hajaasustusest tingitud pikkade vahemaade ning kaasnevate kõrgete transpordikuludega, samas kui Soome elamufond on kaasaegne ning kütteenergia hinnad arvestades üldist sissetulekute taset pigem soodsad. Slovakkia fenomeni saaks ehk põhjendada vastupidiselt tiheda asustuse, hea ühistranspordisüsteemi ning suhteliselt madalate transpordihindadega, samas kui Slovakkia puhul mõjutavad kodumajapidamiste energiatarvidust nii talvised küttekulud kui ka suvel tehtavad kulutused hoonete jahutamiseks.

Eesti naaberriikide – Läti ja Leedu – olukord on energiavaesuse osas parem. Mõlemad koondindeksid on kõrgemad (teiste liikmesriikide seas vastavalt Läti 21. kohal ja Leedu 16. kohal). Mõlemas riigis esineb siiski Eestist enam kodust energiavaesust, samas kui transpordi energiavaesust on vähem.

Tabelis esitatud järjestus peegeldab kaudselt Euroopa Liidu liikmesriikide üldist jõukust, asustuse tihedust ning seeläbi ka ühistranspordi kättesaadavust – lisaks energiakandjate hindadele ongi need tegurid peamised energiavaesuse mõjutajad.

Andmete tõlgendamisel tuleb arvestada, et tegu on 2018–2019 aastal kogutud võrdlusandmetega, mis pärinevad akuutse energiakriisi eelsest ajast ning tänase päeva seisuga võivad näitajad olla muutunud. Euroopa Komisjon kavandab uut andmekogumist ja analüüsi ning soovib suurendada Eurostati osa andmevahetuses, kuid taoliste mahukate võrdlusuuringute teostamine võtab paratamatult aega.

Energiavaesuse vähendamine

Euroopa Parlamendi uurimiskeskus on energiavaesuse vähendamiseks välja pakkunud ka mitmeid võimalikke meetmeid:⁶

- võrgust väljalülitamise piiramine;
- energiakandjate hinnaregulatsioon;
- maksuleevendused;
- sotsiaalsed energiatariidid;
- haavatavate ühiskonnagruppide sotsiaalmajanduslik toetamine;
- finantsabi hoonete renoveerimiseks energiavaesuses kannatavatele leibkondadele;

⁶ [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733583/EPRS_BRI\(2022\)733583_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733583/EPRS_BRI(2022)733583_EN.pdf)

- energiatõhusate kütelahenduste subsideerimine;
- energiatõhususe struktuurne parandamine;
- kohalike energiaühistute arendamine;
- energiasäästu alane haridus ja infokampaaniad;
- harmoniseeritud indikaatorite kogu loomine energiavaesuse jälgimiseks.

Loetelule võib lisada veel ühistranspordi kättesaadavuse parandamise koos ühistranspordi maksumuse vähendamisega ning mootorikütuse hinna alandamise kui kolm võimalikku transpordi energiavaesuse vähendamise meetet.

Kokkuvõte

Nagu riikide võrdlusest nähtub, ei ole Eesti olukord energiavaesuse osas kiita – Eesti vastav indeks on võrreldes juhtivate riikidega (Rootsi ja Luksemburg) pea poole madalam, eriti problemaatiline on Eesti seis transpordi energiavaesuse osas. Ilmselt mängib tulemuses oma rolli Eesti asustuse eripära ja sellest tulenevalt ühistranspordi võrgu piiratus. Soe kodu ja võimalus liikuda on inimeste turvatunde alustalad ja seetõttu tasub ka Eestis kaaluda Euroopa Liidu välja pakutud meetmeid energiavaesuse leevendamiseks.

Uku-Mats Peedorsk
nõunik
uku-mats.peedorsk@riigikogu.ee

Kasutatud allikad

Euroopa Komisjon (2020). Towards an inclusive energy transition in the European Union – Confronting energy poverty amidst a global crisis.

Arvutivõrgus: <https://data.europa.eu/doi/10.2833/103649>

Euroopa Parlamendi Uurimisteenistus (2022). Energy poverty in the EU. Arvutivõrgus:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733583/EPRS_BRI\(2022\)733583_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733583/EPRS_BRI(2022)733583_EN.pdf)

Eurostat. Inability to keep home adequately warm - EU-SILC survey. Arvutivõrgus:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_MDES01/default/table?lang=en

European Energy Poverty Index (EEPI) (2019). Arvutivõrgus:

https://www.openexp.eu/sites/default/files/publication/files/european_energy_poverty_index-eei_en.pdf